

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, професора ЛЯХ Тетяни Леонідівни
на дисертацію Кос Ольги Іванівни «Виховання гуманістичних
цінностей студентів у позааудиторній волонтерській діяльності»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

У процесі експертизи дисертаційного дослідження Ольги Іванівни Кос здійснено всебічний аналіз його змісту, структури, наукових результатів і публікацій авторки. Узагальнення одержаних даних дає підстави для таких висновків.

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Дисертаційна робота Ольги Іванівни Кос присвячена актуальній і водночас концептуально важливій для сучасної педагогічної науки проблемі – вихованню гуманістичних цінностей у студентів-волонтерів у процесі позааудиторної діяльності. В умовах війни, глибоких соціокультурних трансформацій і посилення ролі громадянської активності саме волонтерство постає дієвим простором формування гуманістичного світогляду, соціальної зрілості та моральної відповідальності молоді.

Обрана тема повністю відповідає стратегічним орієнтирам державної освітньої політики, визначеним у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, а також у Концепції МОН України «Стратегія розвитку волонтерської діяльності у сфері освіти на 2023-2030 роки». Це засвідчує не лише її наукову своєчасність, а й практичну значущість для реалізації гуманістичної парадигми освіти.

Робота тісно пов'язана з науковими дослідженнями кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, у межах якої її виконано, та є складовою комплексної теми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до

соціально-педагогічної діяльності». Такий науковий контекст забезпечує послідовність, логічність і міждисциплінарну узгодженість дослідження.

Використання потенціалу волонтерської діяльності як інструменту виховання гуманістичних цінностей, зокрема у форматі лікарняної анімації, вирізняється інноваційністю та педагогічною глибиною. Цей підхід розкриває нові можливості для інтеграції позааудиторної роботи у виховний процес закладу вищої освіти, сприяючи розвитку емпатії, альтруїзму та культури взаємодопомоги серед студентської молоді.

Отже, обрана тема є науково виваженою, сучасною і суспільно значущою. Дослідження Ольги Іванівни Кос має безперечну цінність для теорії й практики педагогіки, а його результати сприятимуть подальшому розвитку системи гуманістичного виховання та культури волонтерства у сфері вищої освіти України..

2. Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій.

Дисертаційне дослідження Ольги Іванівни Кос вирізняється високим рівнем наукової культури, логічною структурованістю, методологічною виваженістю та внутрішньою узгодженістю основних положень. Робота має чітко визначені об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу та методологічні засади. У доборі методів авторка продемонструвала системне мислення та вміння поєднувати теоретичні й емпіричні підходи: використано аналіз, синтез, узагальнення, анкетування, тестування, спостереження, педагогічний експеримент і методи математичної статистики, що забезпечило комплексність і достовірність отриманих результатів.

Наукова аргументація дослідження побудована на ґрунтовному аналізі вітчизняних і зарубіжних джерел, сучасних концепцій гуманістичної педагогіки, соціальної освіти та волонтерства. Авторка виявила ключові суперечності між об'єктивною потребою суспільства у вихованні гуманістичних цінностей студентської молоді та недостатнім рівнем готовності педагогів і волонтерів до

реалізації цього завдання у позааудиторній діяльності. Такий підхід свідчить про аналітичну глибину та наукову зрілість дослідниці.

Особливої уваги заслуговує ретельність проведення педагогічного експерименту, який підтвердив ефективність запропонованої авторкою методики виховання гуманістичних цінностей у студентів-волонтерів засобами позааудиторної діяльності. Отримані кількісні та якісні результати засвідчують динаміку позитивних змін у ціннісних орієнтаціях студентів, їх мотиваційній та поведінковій сферах.

Узагальнення результатів, висновки та практичні рекомендації відзначаються науковою обґрунтованістю, емпіричною перевіреністю та потенціалом для подальшого використання в освітній практиці закладів вищої освіти. Робота Ольги Іванівни Кос є взірцем поєднання теоретичної глибини, методичної точності та практичної спрямованості, що цілком відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

3. Експериментальна база та організація дослідження.

Експериментальна частина дисертаційного дослідження Ольги Іванівни Кос має розгалужену й репрезентативну базу, що забезпечує достовірність, надійність і можливість узагальнення отриманих результатів. Дослідження проводилося на базі низки закладів середньої, вищої освіти та соціально-медичних інституцій різних регіонів України, зокрема: Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (м. Дрогобич), середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів №31 (м. Львів), ліцею «Львівський» Львівської міської ради, Благодійного фонду «Крила Надії» (м. Львів) та комунального некомерційного підприємства Львівської обласної ради «Львівська обласна клінічна психіатрична лікарня».

Таке географічне й інституційне розмаїття експериментальної бази є вагомим підтвердженням масштабності дослідження, його міжрегіонального характеру та практичної спрямованості.

Упродовж 2019-2025 рр. у дослідженні взяли участь 432 особи, серед них 404 студенти та 28 науково-педагогічних працівників і керівників громадських організацій. До експериментальної вибірки увійшли студенти III-IV курсів освітніх програм «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка», «Соціальне забезпечення», «Початкова освіта», «Менеджмент організацій» і «Соціологія». Такий склад учасників забезпечив міждисциплінарний характер вибірки та дозволив комплексно дослідити процес формування гуманістичних цінностей у студентської молоді різних спеціальностей.

Дослідження мало три етапи – констатувальний, формувальний і контрольний – що відповідає логіці педагогічного експерименту. Авторкою науково обґрунтовано й упроваджено педагогічні умови, які забезпечують ефективне виховання гуманістичних цінностей у студентів, а також розроблено технологічну модель реалізації цього процесу в межах позааудиторної волонтерської діяльності.

Результати математико-статистичного аналізу засвідчили позитивну динаміку у сформованості гуманістичних цінностей студентів-волонтерів експериментальних груп порівняно з контрольними. Це підтвердило ефективність запропонованої системи, її дієвість і можливість впровадження у практику діяльності закладів вищої освіти.

Таким чином, експериментальна частина дослідження Ольги Іванівни Кос відзначається методологічною виваженістю, масштабністю, емпіричною репрезентативністю та практичною спрямованістю, що повною мірою відповідає вимогам до експериментальних досліджень у галузі педагогічних наук.

4. Найбільш суттєві результати, наукова новизна та практичне значення. Дисертаційне дослідження Ольги Іванівни Кос має вагомий

внесок у розвиток педагогічної теорії й практики виховання гуманістичних цінностей студентської молоді. Його наукова новизна та практична значущість полягають у концептуальному осмисленні феномену гуманістичного виховання через призму волонтерської діяльності, зокрема її інноваційного напрямку – лікарняної анімації.

Уперше теоретично обґрунтовано поняття «гуманістичні цінності студентів» як цілісну інтегровану систему особистісно-моральних якостей, що визначають ставлення людини до себе, інших і світу загалом, формуються у процесі соціально значущої діяльності та виявляються через гуманні вчинки, емпатію, відповідальність і готовність до допомоги. Такий підхід є науково значущим, оскільки поглиблює розуміння гуманістичної парадигми освіти в контексті волонтерства.

Авторкою визначено критерії й показники вихованості гуманістичних цінностей, серед яких: інформаційно-пізнавальний – знання про гуманістичні цінності, здатність до гуманістичного мислення; мотиваційно-ціннісний – наявність позитивної мотивації, прийняття гуманістичних орієнтирів як життєвих принципів; поведінковий – соціально схвальна активність, здатність до милосердя, емпатії, альтруїзму.

Описано рівні вихованості гуманістичних цінностей (низький, середній, достатній, високий) і науково обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу: організація освітнього процесу на засадах діяльнісного підходу; розвиток інтерактивної співпраці студентських колективів; залучення студентів до практик лікарняної анімації як ефективного інструменту гуманістичного виховання; педагогічний супровід і наставництво волонтерів.

Науково уточнено зміст базових понять – «виховання гуманістичних цінностей студентів», «лікарняна анімація» – та розширено форми й методи соціально-виховної діяльності закладів вищої освіти у сфері розвитку

волонтерства. Це створює теоретичні підвалини для формування педагогіки волонтерства як окремого напрямку сучасної освіти.

Серед практичних результатів дослідження – розроблення та апробація педагогічних умов, форм і методів упровадження лікарняної анімації у позааудиторну діяльність студентів, створення навчальних модулів вибіркокових дисциплін «Волонтерство як феномен цивілізованого суспільства» та «Організація анімаційних послуг», а також підготовка методичних рекомендацій для викладачів, кураторів та наставників академічних груп.

Результати дослідження мають широке практичне впровадження: вони реалізовані в освітньому процесі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Львівського національного університету імені Івана Франка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, а також у діяльності закладів середньої освіти, ліцеїв і благодійних організацій міста Львова.

Таким чином, робота Ольги Іванівни Кос є помітним кроком у розвитку гуманістично орієнтованої педагогіки та освіти на засадах волонтерства, а її результати мають потенціал для масштабного застосування у практиці виховної, просвітницької та соціально-педагогічної діяльності.

5. Рекомендації щодо використання результатів дослідження.
Результати проведеного дисертаційного дослідження мають значну практичну цінність і можуть бути використані у системі підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, у професійній діяльності викладачів, кураторів академічних груп, наставників студентської молоді, а також у змісті освітніх програм за спеціальностями «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота».

Матеріали дисертації доцільно інтегрувати у навчальні курси гуманітарного та соціально-педагогічного циклів, особливо у зміст дисциплін,

що формують у здобувачів освіти навички соціальної відповідальності, емпатії, культури волонтерської діяльності. Розроблені авторкою наукові продукти можуть бути використані під час упровадження вибіркового курсів, практичних занять і тренінгів, спрямованих на розвиток гуманістичних цінностей і лідерського потенціалу волонтерів.

Отримані результати мають також цінність для діяльності центрів розвитку студентського волонтерства, громадських організацій, благодійних фондів, медико-соціальних закладів, які співпрацюють із молоддю. Запропонована технологічна модель виховання гуманістичних цінностей може бути впроваджена як у закладах вищої освіти, так і в освітньо-виховних системах закладів середньої освіти, центрів соціальних служб, закладів реабілітації.

Крім того, результати дослідження доцільно використати у розробленні програм національного рівня, спрямованих на розвиток студентського волонтерського руху, формування гуманістичного світогляду молоді та реалізацію концепції безперервного громадянського виховання.

Таким чином, здобуті у дисертації Ольги Іванівни Кос результати мають широкий спектр практичного застосування, можуть бути адаптовані до різних освітніх і соціально-виховних контекстів, сприяючи поширенню гуманістичних ідей у вітчизняному освітньому просторі.

6. Оцінка структури та змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Ольги Іванівни Кос є завершеною науково-кваліфікаційною працею, що відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. Структура роботи логічна й чітко вибудована: анотація, вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел і додатки.

Зміст дисертації відображає цілісну логіку наукового пошуку – від обґрунтування актуальності проблеми, визначення мети, завдань і методологічних засад до експериментальної перевірки ефективності розробленої

системи. Вступ і перший розділ містять глибокий аналіз стану наукової розробленості проблеми, другий – опис критеріїв, показників і рівнів вихованості гуманістичних цінностей, третій – результати педагогічного експерименту та підтвердження практичної дієвості запропонованих підходів.

Робота відзначається послідовністю, науковою аргументованістю, ретельним теоретичним і методичним опрацюванням теми. Висновки логічно узгоджуються з метою й завданнями дослідження, що свідчить про цілісність авторської концепції.

Текст написано в академічному стилі, грамотно відредаговано, термінологічно точний. Довідково-бібліографічний апарат оформлено коректно, із залученням сучасних вітчизняних і зарубіжних джерел.

Загалом структура й зміст дисертації засвідчують високий рівень наукової культури, методологічної зрілості та професійної компетентності авторки.

7. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження Ольги Іванівни Кос знайшли належне відображення у 20 наукових і науково-методичних працях, серед яких 18 виконано одноосібно та 2 – у співавторстві. До публікаційного доробку входять: одна стаття у науковому виданні іншої держави, одна стаття у міжнародному виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science Core Collection, п'ять статей у наукових фахових виданнях України, що мають категорію «Б», та тринадцять тез доповідей на наукових конференціях.

Тематика публікацій повністю відповідає змісту дисертації, відображає основні результати, положення й висновки дослідження. У публікаціях висвітлено як теоретико-методологічні засади виховання гуманістичних цінностей у студентів, так і практичні аспекти впровадження волонтерської діяльності в освітнє середовище.

Обсяг і рівень оприлюднених наукових результатів повністю відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття

наукового ступеня доктора філософії та надають авторці право на публічний захист роботи.

Зауваження та побажання. Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження Ольги Кос, варто водночас окреслити кілька міркувань, які можуть слугувати підґрунтям для подальшої наукової дискусії, поглиблення концептуальних положень і розширення дослідницьких перспектив:

1. У роботі заявлено вагомі результати, що мають ознаки наукової новизни, однак окремі положення потребують чіткішого окреслення меж авторського внеску. Було б доцільно глибше розкрити власне бачення дослідниці у трактуванні поняття «лікарняна анімація» як педагогічного феномена, показати, у чому полягає її відмінність від попередніх підходів та яким чином ця інтерпретація збагачує сучасну гуманістично орієнтовану педагогіку.

2. Актуальність дослідження не викликає сумнівів, проте в умовах воєнного часу проблема гуманістичного виховання молоді набуває нових, глибших смислів. Варто було б підсилити соціально-гуманітарний контекст роботи, увівши до аналізу сучасні реалії життя студентської спільноти у воєнний період, її волонтерський досвід, нові форми прояву емпатії, взаємодопомоги, моральної стійкості. Це надало б дослідженню ще більшої суспільної ваги.

3. Джерельна база дисертації є ґрунтовною й репрезентативною, однак для розширення аналітичного поля та посилення міжнародного виміру дослідження доцільно було б активніше використовувати сучасні англійські джерела (2020-2025 рр.), у яких відображено новітні тенденції розвитку гуманістично орієнтованої освіти (humanistically oriented education) та волонтерського навчання (volunteer education). Зокрема, варто було б звернути увагу на праці, присвячені концепції розвитку навчання через служіння (service learning), громадянському залученню студентів (civic engagement), соціально-емоційному навчанню (social and emotional learning), етичному лідерству (ethical leadership),

людиноцентричній освіті (human-centered education) та трансформаційному навчанню (transformative learning).

4. Методичний інструментарій дослідження потребує певного уточнення. Доцільно було б чіткіше описати процедуру відбору учасників експерименту, умови проведення педагогічної діагностики та відобразити етичні засади дослідження – добровільність участі, інформовану згоду, дотримання принципу конфіденційності. Розширення опису цих процедур сприятиме підвищенню наукової обґрунтованості, етичної відповідальності та доказовості результатів дослідження..

5. У частині, де описується впровадження результатів, варто було б конкретизувати відгуки закладів, у яких було апробовано методику, та лаконічно навести приклади змін у студентській поведінці чи освітньому середовищі після реалізації програми. Включення таких емпіричних свідчень надало б дослідженню рис доказовості, дозволило б представити результати у форматі педагогічного кейс-аналізу або освітньої історії змін, що нині розглядаються як ефективні інструменти сучасної академічної комунікації. Це продемонструвало б життєздатність розробленої системи в реальних освітніх умовах та посилило б її значущість у контексті розвитку гуманістичної освіти і культури волонтерства у вищій школі.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, не знижують наукової цінності дисертаційної роботи та розглядаються як підстава для подальшої наукової дискусії. У цілому рецензована праця вирізняється концептуальною цілісністю, оригінальністю авторського підходу, глибиною теоретичного аналізу й новизною методичних рішень.

Загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає встановленим вимогам до наукових досліджень, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань

01 «Освіта/Педагогіка», і засвідчує достатній рівень академічної зрілості та професійної підготовки здобувачки.

8. Загальний висновок

На підставі всебічного аналізу поданої дисертаційної роботи можна зробити висновок, що, з огляду на її високу актуальність, наукову новизну отриманих результатів і практичну значущість, дисертація Кос Ольги на тему «Виховання гуманістичних цінностей студентів у позааудиторній волонтерській діяльності» є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, яке має вагомий внесок у розвиток сучасної педагогічної науки.

Робота відзначається теоретичною глибиною, методологічною обґрунтованістю та прикладною спрямованістю, що підтверджує її наукову і практичну цінність.

Дисертація відповідає вимогам, визначеним Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Із урахуванням викладеного, авторка Кос Ольга Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

01.12.2025 р.

Офіційний опонент

проректор із науково-педагогічної
та соціально-гуманітарної роботи,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, професор

Тетяна ЛЯХ

